

טוביה החלבן פרק 6: חווה

- הודו לה' כי טוב - כל מעשיו של אלוהים טובים הם, לומר, חייבים להיות טובים, שאם לא כך, נסה להיות חכם ולעשות טוב ממנו! הנה, רציתי להיות חכם - חיפשתי דרכים, פירשתי פסוקים לכאן ולכאן - הכול לשווא. אז חדלתי מזה ואמרתי לעצמי: טוביה, אל תהיה שוטה, את העולם אתה לא תשנה: היושב במרומים נתן לנו צער גדול-בנים ועלינו לקבל את הצער הזה באהבה.

הנה, למשל, בתי הבכירה צייטיל. וכי אוכל לבוא בטענות אליה, כי התאהבה בשוליית חייטים, במוטיל קאמזויל? אמנם, נכון הדבר, הוא בחור פשוט, באותיות הקטנות אינו מבין, אז מה אפשר לעשות? איך אומרים? כל העולם אינו יכול להיות מלומד! בעד זה בךאדם הגון הוא ועובד, מיסכן, בזיעת אפיו, לפרנס את משפחתו. יש להם כבר בית מלא זאטוטים, בלי עין הרע, ושניהם מתענים "בעושר ובכבוד", ואם תדבר אתה, היא תאמר לך, שטוב לה ושהיא המאושרת בנשים, בלי עין הרע, ואין עוד מאושרת ממנה!... החסרון היחידי אצלם הוא חסרון כיס...

עד כאן ההקפה הראשונה. ועל הבת השניה, על הודיל, אין לי צורך לספר לך, את סיפורה אתה מכיר. את הבת הזאת הפסדתי, איבדתי לנצח! רק אלוהים יודע, אם עוד אראה אותה איפעם... אולי בעולם הבא, אחרי מאה ועשרים. ומדי דברי בה, גם כיום, חוזר הכאב הישן, קשה לי להתאושש... כל חיי נהרסו... - לשכוח - אתה אומר? כיצד אפשר לשכוח אדם חי? ועוד בת כמו הודיל? לו ראית את המכתבים שהיא כותבת, הלב נמס ממש! מצבם טוב - כותבת היא - הוא יושב בכלא והיא מתפרנסת מכביסה. קוראת ספרים ומתראת עם בעלה מדי שבוע; מקווה שפה אצלנו בינתיים יבשיל הכול ותזרח השמש ויום האור יבוא. אז ישובו היא ובעלה ועוד אחרים כמוהו, ואז, רק אז ייגשו הם למלאכתם ויעקרה, הלוא היא להפוך את העולם: עליונים למטה ותחתונים למעלה!... נו? איך מוצא הדבר חן בעיניך? נשמע מעניין, מה?

ומה עושה ריבון העולמים? אשר נאמר עליו, כי הוא אל רחום וחנון? יום אחד הוא אמר לי: "חכה רגע, טוביה, הנה אעשה כעת דבר שישכיח את כל צרותיך!"... וכך היה. כדאי לך לשמוע. לאדם אחר לא הייתי מספר זאת, כי גדול הכאב וגדול ממנו הביזיון. אבל

איך כתוב? המכסה אני מאברהם? וכי יש לי סודות, או אסתיר ממך דבר, אדוני שלום עליכם? הרי כל אשר בליבי משיח אני בפניך... אבל - בקשה אחת לי אליך: ישאר הדבר בינינו. אני חוזר ואומר: הכאב גדול מנשוא, אבל הביזיון, הביזיון גדול שבעתים!

בקיצור, איך כתוב שם בפרק? וצה הקדוש ברוך הוא לזכות - אלוהים רצה לעשות טובה לטוביה ובירך אותו בשבעה ילדים ממין נקבה, כלומר בנות. כולן אני אומר לך, מוצלחות, חכמות, רעננות, בריאות - כעצי האורן אשר ביער! אבל אוי לי! הלוואי והיו בנותי מכוערות ודוחות, היה זה אולי טוב יותר בשבילן ובריא יותר בשבילי. משל למה הדבר דומה? לסייח בריא ויפה שעומד תמיד באורווה. מה כבר ייצא ממנו? ומה יוצא מבנות יפות? אם אנחנו תקועים בכפר נידה ואין רואים בו נפש חיה מלבד הגוי אנטון פופירילי, ראש הכפר, ולבלר הכפר בשם חוידקו גאלאגן - גוי צעיר שבלוריתו גולשת על מצחו ומגפיים גבוהים לרגליו; והכומר יימח שמו וזכרו, גם את צליל שמו אינני יכול לסבול. ולא בגלל שהוא כומר ואני יהודי. להיפך, היינו מכירים במשך שנים רבות. אמנם לא עד כדי שנבקר איש את רעהו בשמחות וכוודאי לא בימי החג. אלא מה? אנשים נפגשים בחוץ ומברכים איש את רעהו ב"בוקר טוב" וב"מה נשמע בעולם?" לשיחות ארוכות יותר שנאתי להיכנס איתו, כי הוא היה מתחיל בפרשה: "אלוהים שלכם, אלוהים שלנו" ואילו אני מצידו לא הייתי מוותר לו, מפסיק את דיבוריו באיזה פתגם ואומר שאביא לו פסוקים מתורתנו. ואז כמובן היה הוא נכנס אל דברי ואומר כי בתורה בקי הוא בדיוק כמוני ואולי אפילו יותר ממני ומתחיל להרביץ בעליפה פסוקים מהחומש שלנו במיבטא של גוי כמובן: "באריאזיט בארא אלויקים" - כל פעם, כל פעם אותו פסוק! ואז אני אומר לו, שיש אצלנו גם מדרש על כך. אז הוא: "המדרש שייך ליתלמוד והתלמוד שנוא עליי, כי הוא כולו שקר ורמאות". ואני, רותח מכעס. משיב לו מכל הבא אל לשוני, איני בורר במילים, חושב אתה שהוא נעלב? לא ולא! הוא מביט עליי, מחייך ומסרק את זקנו בידו. אין לך בעולם דבר משגע יותר מאדם ששותק בשעה שאתה מחרפו ומגדפו! המרה שלך כמעט ומתפוצצת והוא יושב ומחייך! אז עדיין לא ידעתי; אבל כעת מבין אני את פשר החיך הזה..

בקיצור, יום אחד חוזר אני הביתה. היתה כבר שעת דימדומים, ורואה ליד השער את חוידקו הבלבל עומד עם חווה שלי, זו בתי השלישית, השניה אחרי הודיל. ברגע שהבחור ראה אותי, פנה אליי, הסיר את כובעו לשלום והסתלק.

- ואני שואל את חווה שלי:
- מה עשה פה חוידקו?
- שום דבר..
- מה פירוש "שום דבר"?
- סתם שוחחנו... - עונה היא.
- מה לך ולחוידקו?
- אנחנו מכירים מזמן.
- מזל טוב לך - אומר אני - להיכרות הזו, ידיד יפה מצאת לך.
- וכי מכיר אתה אותו? יודע אתה מי הוא?
- איני יודע מי הוא - אומר אני לה - לא ראיתי את כתב היחוסין שלו, אבל אני מבין, כי משפחתו כולה שמן זית זך. אכיו היה ודאי רועה-חזירים או שועריבית או סתם שיטור.

או ענתה חווה:

- במה עסק אביו, איני יודעת וגם איני רוצה לדעת. בעיניי כל בני אדם שווים הם. אבל הוא עצמו איננו אדם רגיל - בזה אני בטוחה...
- למשל - אומר אני - איזה מין אדם הוא?
- הייתי אומרת לך, אבל לא תבין, חווידיקו הרי הוא ממש גורקי שני!
- גורקי שני? - אומר אני - ומי היה, אם כן, גורקי הראשון?
- גורקי - אומרת היא - הוא היום כמעט האדם החשוב ביותר בעולם.
- ואיפה גר התנא הזה שלך - שואל אני - במה הוא עוסק ואילו דרשות הוא כבר דרש?
- גורקי - אומרת היא - הוא סופר מפורסם, מחבר ספרים. והוא אדם יקר, ישר, אין עוד כמוהו! ומוצאו ממשוטי העם, בבתיהספר לא למד, הכול בכוחות עצמו... הנה תמונתו...
ומוציאה מכיסה תצלום קטן ומראה לי.
- זהו - אומר אני - הצדיק שלך, רב גורקי? מוכן אני להישבע, כי ראיתי אותו סובב שקים בתחנת הרכבת, או גורר בולייעץ ביער...
- האט רע בעיניך - אומרת היא - שאדם חי על יגיע כפיו? האם אתה בעצמך אינך עובד קשה? אנחנו כולנו איננו עמלים?
- כן, כן, את צודקת, הרי יש לזה אצלנו גם פסוק מפורש: יגיע כפיו כי תאכל - אם לא תעבוד, לא תאכל... ואף על פי כן, אינני מבין מה יש לחווידיקו לעשות אצלנו? הייתי שמח יותר לו היכרת אותו מרחוק! אל תשכחי את הפסוק מאיין באת ולאן אתה הולך - מי את ומי הוא!
- אלוהים ברא את כל בני האדם שווים...
- נכון, נכון, אלוהים ברא את האדם הראשון בצלמו ובדמותו, אבל אסור לנו לשכוח, שכל אחד צריך לחפש לו את בן מינו, כמו שכתוב אצלנו: איש כמתנת ידו...
- הפלא ופלא - אומרת חווה - שעל כל דבר יש לך פסוק! אולי יש אצלך גם פסוק על כך שבני אדם במו ידיהם פילגו את עצמם ליהודים וגויים, לאדונים ועבדים, לעשירים וקבצנים?
- או-אה! - קורא אני - הירחקת בתי עד לאלף השישי!
ואני מסביר לה שכך מינהגו של העולם מששת ימי בראשית.
- למה כך מנהגו של העולם? - שואלת היא.
- כי כך ברא אלוהים את עולמו - עונה אני.
- למה כך ברא?
- אוהו - אומר אני - אם נתחיל לשאול למה כך ולמה כך, הרי אין לדבר סוף!
- הרי לכך נתן לנו אלוהים תבונה, כדי שנדע לשאול!
- יש אצלנו מינהג כזה - אומר אני - כאשר התרנגולת מתחילה לקרוא כמו תרנגול, יש מייד להביאה לשוחט, כמו שנאמר בברכות: הנותן לשכווי בינה.
- אולי כבר די לכם שם לגרגר בגרוץ? - נשמע קולה של גולדה מתוך הבית. - החמיצה עומדת כבר שעה על השולחן והוא מזמר לו שם זמירות!
- הנה לכם יום-טוב שני! לא לשווא אמרו חכמינו: שבעה דברים בעולם - לאישה תשעה קבין שיחה. אנחנו פה דנים בדברים שברומו של העולם והיא באה עם החמיצה החלבית שלה...
ואז עונה לי גולדה:
- החמיצה החלבית שלי עומדת ברומו של העולם בדיוק כמו הפסוקים שלך...

- מזל טוב, הנה פילוסופיה חדשה יצאה כרגע מאחורי התנור!... לא די שבנות טוביה נהיו משכילות, הנה גם אשתו רוצה לעוף אל השמיים דרך הארובה שבמטבח!...
 - אם מדברים על השמיים - אז למה לא תשכב במעמקי האדמה?
 איך מוצא חן בעיניך מין "ברוך הבא" שכזה על קיבה ריקה?
 בקיצור, איך כתוב שם בסיפורי המעשיות, נעזוב את בך-המלך ונעבור אל בתי-המלכה, מתכוון אני לכומר, יימח שמו וזכרו!
 פעם, לפנות ערב חוזר אני הביתה עם הכדים הריקים ובסיבוב אל כפרי, פוגש אני את הכומר, נוסע בכירכרה שלו מחושקת הברזל, נוהג בסוסי בכבודו ובעצמו והרוח פורעת את זקנו המסורק. "שבור את ראשך", חושב אני, "רק אתה חסר לי כעת".
 - ערב טוב - הוא אומר לי - לא היכרת אותי או מה?
 - סימן הוא, כי בקרוב תתעשר - אני עונה, מסיר את כובעי לשלום ורוצה להמשיך בדרכי.

- עמוד רגע, טביל, מה אתה ממהר? ברצוני לומר לך מילים אחדות.
 - אמור, ובלבד שתשמיעני רק טובות, אם לא, נוכל לדחות את השיחה לפעם אחרת.
 - מתי זה אצלך "פעם אחרת"?
 - כאשר יבוא המשיח.
 - הרי המשיח כבר בא מזמן! - אומר הוא.
 - את זאת כבר שמעתי מפיו פעמים רבות. כעת, כבוד האב, ספר לי משהו חדש...
 - בדיוק כך, יש לי להגיד לך דבר חדש. רוצה אני לשוחח איתך אודותיך, כלומר, אודות בתך...

ליבי חבט בי בחוזקה. איזה מחותן הוא לבת שלי? ואני אומר לו:
 - בנותי חלילה לא כאלה שצריך לדבר במקומן. הן יודעות לעשות זאת בעצמן.
 - אבל בעינייך הזה היא לא תוכל לדבר בעצמה. צריך מישהו לעזור, כי זהו עינייך חשוב עד מאוד, נוגע ממש לעתידה...
 - מה לך ולעתיד בת? הרי אני הוא אביה, עד מאה ועשרים!
 - אמת, אתה אביה, אבל אב עיוור אתה, טביל. אינך רואה כי בתך משתוקקת לצאת אל עולם אחר. אינך מבין אותה או אולי אינך רוצה להבין...
 - אם איני מבין או איני רוצה להבין אותה, זהו כבר עינייך שונה. על כך נוכל לשוחח. אבל אמור לי, כבוד האב, מה כל זה נוגע לך?
 - זה נוגע לי, כי היא עכשיו ברשותי.
 - מה פירוש היא ברשותך?
 - פירוש הדבר, כי היא נמצאת כעת תחת השגחתי - עונה הוא, מביט ישר לתוך עיניי ומסרק באצבעותיו את זקנו היפה, המתבדר ברוח.
 ואני כמובן קופץ ממקומי בצעקות:
 - מי? הילדה שלי נמצאת תחת ההשגחה שלך? מי הירשה לך? - ואני חש את החימה המתלקחת בקרבי.

והכומר עונה לי בקור רוח ובחיוך:
 - רק אל תתחמם, טביל! מוטב כי נדבר במתינות. הרי יודע אתה, כי אינני אויבך חלילה, אף כי יהודי אתה. אני דווקא מחבב יהודים וליבי דואב שהם עם קשה-עורף ועקשן, אינם רוצים להבין כי רוצים רק בטובתם.
 - על טובות, האב, אל תדבר איתי עכשיו, כי כל מילה היוצאת מפיו היא כרעל בשבילי, ככדור המוות. ואם אתה אומר שאתה ידיד שלי, עשה לי רק את הטובה הזאת:

עוזב את בתי במנוחה.

- אדם לא חכם אתה, טוביה, לבתך לא יאונה כל רע, חלילה. להיפך, מצפה לה אושר גדול. קיבלה חתן מצויץ, שככה יהיה לי טוב...

- אמנו - עונה אני בפנים צוחקות, כביכול, ובליבי אש גהינום. - ומי הוא החתן, אם מותר לי לדעת?

- אתה בוודאי מכיר אותו. בחור טוב, ישר ומשכיל, אף כי למד בכוחות עצמו. ואוהב הוא מאוד את בתך, רוצה להתחתן איתה ואינו יכול, כי לא יהודי הוא...

- חוידקו - חושב אני.

גל של חום מכה בראשי וזיעה קרה ניגרת מכל גופי. בקושי יושב אני בעגלתי. אבל לא יזכה הכומר הזה לדעת את אשר בליבי ואני תופס את המושכות, מצליף בסוסי מלמטה ויילך משה - ומסתלק בלי שלום.

אני מגיע הביתה ושם, אוי לי! מהפכה! הבנות על מיטותיהן, כובשות את פניהן בכרים ומתיפחות. גולדה שלי דומה לרוח רפאים. אני שואל: "איפה חווה?" - "חווה איננה". לשאול אותן היכן היא, אין לי עוד צורך, אני כבר יודע יותר מדי - אבוי לי! אני חש ייסורי חיבוט קבר... אש הזעם יוקדת בקרבי ואיני יודע נגד מי. הייתי מוכן לסטור בפני עצמי... ואני שופך את חמתי על האשה וצועק על הילדות ואיני מוצא עוד לעצמי מקום בביתי. יוצא אל האורווה להאכיל את הסוס ורואה כי העביר רגל אחת אל הצד השני של הקורה. אני תופס מקל ומכה, כמעט וקולף את עורו ושובר עצמותיו: "שתישרף, נבלה שכמוך, לא תקבל אצלי ולו שיבולת אחת, גם אם תתפגרו צרות צרורות אתן לך, מכות עם בכורות!" אבל מיד אני מתחרט על הצער שגרמתי לבעל-החיים החף מפשע: מה הוא עשה לי? ואני מפייס אותו במילה טובה, זורק לו מעט תבן קצוץ וחוזר הביתה, נופל על המיטה, מתהפך ביסורים וראשי, הוי ראשי מתפוצץ כמעט מרוב מחשבות... מה פשעי ומה חטאתי? במה אני, טוביה, חטאתי יותר מכולם, שמענישים אותי כל כך? ריבונו של עולם: מה אנו ומה חיינו, מי אני ומה אני שלעולם אינך שוכח אותי ופוקד אותי ללא הרף בכל צרה ובכל פורענות?

ובעוד אני מתענה במחשבות האלה וגופי כולו כמו על גחלים לוחטות, שומע אני את אנחות אשתי שקורעות את ליבי.

- גולדה, את ישנה?

- לא, עונה היא - וכי מה?

- לא כלום - אומר אני - גולדה, אנחנו אבודים... אולי יש לך עצה, מה לעשות?

- אצלי אתה מבקש עצות? אוי לי ואבוי לי! הילדה קמה בבוקר בריאה ושלמה, מתלבשת ונופלת על צווארי, מנשקת אותי, פורצת בבכי ואינה אומרת מילה! חשבתני שיצאה מדעתה, חלילה! אז שאלתי אותה: מה לך, בתי? והיא אינה עונה, יוצאת לרגע אל הפרות ונעלמת! ואני מחכה לה שעה, ושעתיים ושלוש שעות. איפה חווה? חווה איננה! אז אמרתי לילדות: גשו נא רגע אל ביתו של הכומר...

- מאיין ידעת, גולדה, שהיא אצל הכומר?

- מאיין ידעת? אוי לי... וכי אין לי עיניים? אינני אמא שלה?

- אם יש לך עיניים ואם את אמא שלה, מדוע שתקת ולא סיפרת לי דבר?

- לך לספר? ומתי אתה בבית? וגם אם מספרים לך, אתה מקשיב? כאשר מדברים אליך, אתה עונה בפסוקים. מבלבל את המוח בפסוקים וחושב שהוא פטור...

כך עונה לי גולדה ואני שומע את ביכיה בחשיכה. אולי היא קצת צודקת, חושב אני.

כי מה מבינה אשה בפסוקים? בליבי כאב של רחמים עליה, איני יכול עוד לשמוע את אנחותיה וביכיה, ואני אומר לה:

- רואה את, גולדה, כועסת את עליי שאני עונה לך תמיד בפסוקים. ואף-על-פי-כן מוכרח אני גם הפעם לענות לך בפסוק. כתוב אצלנו: כרחם אב על בנים - ומדוע לא כתוב: כרחם אם על בנים? כי שונה האב מן האם וגם מדבר עם ילדיו בדרך שונה. הנה, מחר, אם ירצה השם, אלך אני לדבר עם חווה.

- הלוואי. הלוואי ותצליח לראות אותה, וגם אותי. הוא אינו אדם רע. וגם אם הוא כומר, הרי יש רחמים בליבו... תבקש ממנו, תיפול לרגליו, אולי הוא ירחם...

- מי? - אומר אני - הגלח הזה, יימח שמו! אני אשתחוה בפני כומר? השתגעת או שאיבדת לגמרי את שכלך? אל תפתח פה לשטן! לא יזכו אויבי לראות זאת!

- הנה, רואה אתה? שוב אתה מתחיל...

- אלא מה חשבת? - אומר אני - שאתן את עצמי להוביל על ידי אשה? אחיה על פי השכל הנשי שלך?

כן, בשיחות כאלה עבר עלינו הלילה. סוף-סוף זכיתי לשמוע קריאת-תרגול ראשונה, ואז קמתי, התפללתי, לקחתי את השוט והלכתי. כמובן, ישר אל בית הכומר, כעצת אשתי. אמנם אומרים שאשה היא רק אשה, אבל לאן היה עליי ללכת? לאבדון?

בקיצור, הגעתי אל חצר-ביתו של הכומר וכלביו קיבלו את פני בברכת "בוקר טוב", התנפלו לתקן את מעילי ולטעום מבשר השוקיים היהודיות שלי. למזלי, היה השוט בידי ובעזרתו לימדתי אותם את הפסוק: לא יחרץ כלב לשונו - "ניחי סובאקא דארום ני ברעשה" - כלומר: אל ינבח כלב לשווא.

יללות הכלבים וצעקותי הבהילו את הכומר ואת אשתו שבעמל רב הרחיקו ממני את האספסוף העליון, הזמינו אותי אל תוך הבית, קיבלו את פניי כאורח נכבד, מיהרו להעמיד למעני את המיחם. אמרתי שאני מוותר על המיחם ושרוצה אני לשוחח איתו בארבע עיניים. הכומר הבין את הרמז וקרץ לאשתו שבמחילה תסגור את הדלת מאחוריה, ואז ניגשתי לעיניין בלי כל הקדמות: ראשית, שיגיד לי אם הוא מאמין באלוהים... ושיגיד אם הוא מבין מה מתחולל בליבו של אב, כאשר מפרידים בינו לבין ילדו האהוב. ושיאמר מהי לדעתו מצווה ומהי עבירה... זאת ועוד דבר אחד רוצה אני שיבהיר לי: מה היא דעתו על אחד שפורץ אל ביתו של הזולת ורוצה להפוך שם את הסדר, להעביר ממקומם כיסאות, שולחנות, מיטות...

כמובן שהוא ישב נדהם, פיו פעור ובסוף ענה לי:

- טביל, הרי אתה אדם פיקח, איך זה שאתה מציג בכת אחת כל כך הרבה שאלות ורוצה כי אענה לך על כולן במכה אחת? תן לי זמן ואני אענה לך על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

- לא - אומר אני לו - אתה לעולם כבר לא תענה לי על השאלות האלה. ויודע אתה למה? כי את כל תשובותיך, אב נאמן, יודע אני מראש! ומוטב כי תענה רק על השאלה הזאת: היש תקווה כי תשיבו לי את הילדה שלי או לא?

- מה פירוש "תשיבו"? - קופץ הכומר - הרי לא נעשה לבתך שום דבר רע, חלילה, להיפך!..

- אני יודע, אני יודע, אתם רוצים באושרה. לא על כך אני מדבר. רוצה אני לדעת, איפה נמצאת עכשיו הילדה שלי ואם תיתן לי לראות אותה?

- בקש כל דבר - ענה הכומר - רק לא זאת...

- הנה, כך היה עליך לדבר מהתחלה - אומר אני - דברים ברורים, חד וחלק! תהיה בריא וישלם לך אלוהים כפל כפליים!...

ושב אני הביתה ומוצא את אשתי במיטתה מקופלת כמו פקעת שחורה. אין עוד דמעות בעיניה. ואני אומר לה:

- קומי, אשתי, חילצי נעלייך ונשב שבעה, כפי שציוונו אלוהים. ד' נתן, ד' לקח: איננו הראשונים ואיננו האחרונים. נתאר לעצמו, כי מעולם לא היתה לנו חווה. או שנעלמה מעבר להרי החושך, כמו הודיל שלנו, אלהים יודע אם עוד נראה אותה איפעם... אלוהים הוא אל רחום וחנון, ויודע הוא את אשר עושה...

כך אני משיח את ליבי בפני אשתי ומרגיש שהדמעות חונקות אותי, עומדות בגרוני כמו עצם. אבל טוביה אינו אישה, טוביה מתאפק. קל לדבר כמובן, כי, מבין אתה, ראשית-כול הביזיון!... ושנית, איך להתאפק אם מאבדים בת חיה ועוד יהלום כזה כמו חוה!; ששנינו, אני ואשתי, אהבנו יותר מכולן; איני יודע מדוע, אולי משום שבילדותה חלתה הרבה, לא היה חולי בעולם שלא פקד אותה. לילות שלמים ישכנו פעם ליד מיטתה, בציפורנינו נאבקנו עם מלאך המוות, החיינו אותה, החזרנו לחיים כפי שמשיבים לחיים אפרוח רך שנדרס, כי אלוהים מחייה מתים, אם רצונו בכך, כמו שכתוב בהלל: לא אמות כי אחיה - אם לא נגזר עלי למות - לא אמות...

ואולי אהבנו את חוה שלנו כי היתה ילדה טובת-לב, בת מסורה, שאהבה את שנינו אהבת נפש. ואם תשאל: איך יכלה לעולל לנו כזאת? אז התשובה היא: ראשית, זה הוא מזלנו. איני יודע איך אתה - אני מאמין בהשגחה. ושנית: היה פה כישוף! השומע אתה, כוח לא טהור פעל נגדנו, קליפה! יכול אתה לצחוק לי ואני אומר לך, כי איני כלל טיפש כזה שאאמין בשדים, רוחות בית, לצים, ועוד שטויות כאלה. אבל בכוח הכישוף מאמין אני. כי אם כישוף לא היה פה, מה היה פה? כאשר תשמע את סיפורי עד הסוף, ודאי תגיד גם אתה אותו הדבר.

בקיצור, לא לשווא כתוב בספרינו הקדושים - בעל כורחך אתה חי - אדם אינו נוטל בעצמו את חייו; גם אין בעולם פצע שלא יגליד ואין אסון שלא יישכח. כלומר, את האסון אין שוכחים, אבל מה אפשר לעשות? אדם כבהמה נדמה. הוא חייב לרתום את עצמו בעול הפרנסה, לעמול קשה למען פת הלחם. וכך חזרנו כולנו לעבודה: אשתי והבנות אל הפרות והכדים, אני אל הסוסיעגלה ועלם כמינהגו - העולם לא נעצר. אולם בבית הזהרתי והיתריתי שהשם חוה לא ייזכר ולא ייפקד! אין עוד חוה! נמחק השם ודי! ואספתי מעט תוצרת חלב, טהורה וטריה, ויצאתי לבויבריק, אל לקוחותי. היגעתי לבויבריק ונתקבלתי שם בשמחה:

- ברוך הבא, ר' טוביה! מה שלומך? למה זה לא רואים אותך?
- מה שלומי? כמו שנאמר: חדש ימינו כקדם - אותו ביש מזל כמו קודם. פרה נפלה אצלי ברפת...

- מה הסיבה כי כל הניסים קורים דווקא אצלך?

וקיטני בויבריק משתעשעים וחוקרים אותי, כל אחד לחוד: איזו פרה נפלה אצלי? ובכמה היא עלתה לי? וכמה פרות נשאר לי עוד? וכולם שמחים וכולם צוחקים כדרך שעשירים צוחקים ומשתעשעים מול שלומיאל עני, וכל זאת אחרי ארוחה דשנה, כאשר טוב על הלב. בחוץ חמים, יפה וירוק ויש חשק לנמנם... אבל טוביה הוא אדם שלא איכפת

לו אם מתבדחים על חשבוננו. רק קדחת הם יידעו את אשר בליבי!

גמרתי עם כל הלקוחות וחזרתי עם הכדים הריקים דרך היער הביתה. נסעתי לאט, מניח לסוסי לנגוס בגניבה מן העשב פה ושם, ובעצמי שקעתי במחשבות והרהורים על כל אשר תרצה: על החיים ועל המוות, על העולם הזה ועל העולם הבא ומה הוא העולם ולשם מה חי האדם וכדומה, והכול כדי להשכיח מליבי מחשבות אחרות, עליה, על חווה. אבל כאילו להכעיס, חוזרת דווקא היא, חווה, שוב ושוב אל מחשבותי. אני רואה את דמותה, יפה, גבוהה, רעננה כעץ האורן אשר ביער, או שאני רואה אותה בדמות פעוטה, גזל קטנטן, רפה וחולני; אני נושא אותה בזרועותי, ראשה הקטנטן מוטל על כתפי: "מה את רוצה, חווילה? לתת לך קצת דיסה? מעט חלב?" ואני שוכח לרגע את אשר עוללה וליבי יוצא אליה, נשמתה מתגעגעת. עורגת... אך ברגע שנזכר אני, דמי רותח בי, חמתי בוערת, כועס אני עליה, עליו, על כל העולם ועל עצמי - מדוע איני יכול לשכוח אותה אפילו לרגע? מדוע אין אני יכול למחוק אותה, לעקור מליבי? וכי אין זה מגיע לה? הלשם כך צריך טוביה לחיות חיי יהודי שביהודי, לעמול כל ימי חייו, להתענות בעבודה שחורה, לחרוש באפו ממש את האדמה - וכל זאת על מנת לגדל את ילדיו - כדי שהם אחר כך ינתקו את עצמם ממנו בבת אחת ובכוח, ייפלו כמו איצטרובלים של אורן ויחלפו עם הרוח ועם העשן?

הנה למשל, חושב אני, עץ גדל ביער, אלון נאה. בא ברנש, גרוזן בידו ומקצץ ענף, אחריו עוד ענף ועוד ענף. מה ערכו של העץ המיסכן בלי ענפיו, לאחר שאיבד את צמרתו? קח, בן־אדם, את הגרוזן וזרות את העץ כולו ויהיה סוף לדבר! למה יודקר גזע ערום של אלון בין עצים ירוקי צמרת?

וככה, שקוע במחשבות האלה, חש אני פתאום כי סוסי נעצר. מה קרה? מרים אני את עיניי, מביט והנה - חווה!... אותה חווה כמו קודם, לא השתנתה במאומה, אפילו את בגדיה לא החליפה!... במחשבה הראשונה רציתי לקפוץ מן העגלה ולחבקה ולנשקה... אך מייד באה השניה: "טוביה, אל תנהג כמו אישה" ואני מושך את סוסי ימינה: "דיי, לא יוצלח!" אני מביט - גם היא פונה ימינה, מאותתת לי ביד, כאילו רצתה להגיד: "עמוד רגע, דבר חשוב לי אליך". משהו כאילו נקרע בקרבי, ליבי נצבט בכאב, ידי ורגליי אובדות... הנה עוד שניה ואני אקפוץ אליה מן העגלה... אבל אני מתאפק, מושך את סוסי שמאלה, גם היא עוקפת אותנו משמאל, מסתכלת בי במבט משונה, פראי, ופניה כפני מת. מה עושים? - שואל אני את עצמי - לעצור או לנסוע? והנה היא, כהרף עין, כבר תפסה את רסן הסוס וקוראת אלי:

- אבא, פה תהיה קבורתי, אם תזוז מהמקום! אני מתחננת לפניך, אל תיסע ממני לפני שתשמע אותי, אבא - אביו!... ומחזיקה את רסן הסוס.

- ככה? - חושב אני - בכוח את הולכת? לא, נשמת, אם כך, אינך מכירה את אבא שלך... ומרים אני את השוט על סוסי, מצליף חזק ככל האפשר. והוא מציית, דוהר קדימה, אבל את ראשו הופך לאחוריו ומניע בשעת מעשה באוזניו. "דיי!" קורא אני לו - אל תסתכל בקנקן - אל תביט, חכם שלי, לאן שלא צריך... וחושב אתה, שאני עצמי איני משתוקק להביט ולו פעם אחת למקום שם נשארה עומדת? אבל טוביה אינו אישה. טוביה יודע כיצד לנהוג כאשר השטן מקטרג...

בקיצור, אדוני שלום עליכם, איני רוצה, איך אומר, "להאריך לך ימים". חבל לי על

זמנך. רק אגיד לך שאם נגזר עליי לעבור אחרי מותי את ייסורי חיבוט־הקבר, ודאי אהיה פטור מזה בגין העינויים האלה אז, ביער. ועל טעם הגהינום וייסורי כף הקלע וכל העינויים כפי שמתוארים בספרינו הקדושים – שאל אותי ואגיד לך!

כי חווה רצה אחרי העגלה וצועקת: "אבא – אבי, שמע אותי" וחולפת בי המחשבה: "טוביה, הפעם הגדשת את הסאה! מה היה איכפת לך לו עמדת רגע לשמוע מה רצונה? אולי רצתה להגיד לך דברים כאלה, שאתה חייב לדעת? אולי, מי יודע, מתחרטת היא על המעשה שעשתה ורוצה לחזור הביתה בתשובה? אולי חיה היא שם אצלו חיי כלב ורוצה לבקש ממך שתעזור לה לצאת מן הגהינום?..."

אולי ואולי, ועוד כאלה אולי חולפים בראשי. ושוב רואה אני את דמותה, עת היתה ילדה קטנה ונזכר אני בפסוק: "כרחם אב על בנים". – אצל אב שום בן איננו בן רע. ואני מייסר את עצמי, כי אסור אני לרחם – איני ראוי להלך על פני האדמה. כי מה יש! מה הרייתה הזו, עקשן מטורף שכמוך? מה הרעש הזה שאתה מקים? סע בחזרה, אכזר אחד, והתפייס עימה, שלך היא הבת הזו, בשר מבשרך!...

ומחשבות מוזרות־משונות מתרוצצות במוחי: מה זה יהודי ומה זה לא־יהודי? ומדוע ברא אלוהים יהודים ולא־יהודים? ואם ברא אלוהים יהודים ולא־יהודים, מדוע עליהם להיות מובדלים ומופרדים זה מזה ושוטמים זה את זה כאילו אלה של אלוהים הם ואלה לא?.. וחש אני צער על שאינני מתמצא בספרי הקודש ובספרים, אולי הייתי יכול למצוא שם תשובה נכונה לשאלותי... ובכדי להשכיח את המחשבות האלה, מתחיל אני בניגון: אשרי יושבי ביתך, עוד יהללוך סלה. מתפלל אני, זאת אומרת, תפילת מינחה, בקול רם ובניגון, כפי שציוונו אלוהים. אבל מה יש לי מהתפילה ומהניגון, ובליבי פנימה מתנגן ניגון אחר: "ח-וה! ח-וה! ח-וה!"... וככל שאני מתאמץ יותר לשכוח אותה כן מצטיירת היא ברור יותר לנגד עיני... ונדמה לי כי אני שומע את קולה הקורא אלי:

- שמע את דברי, אבא – אבי!...

ואני סותם את אוזני משמוע, ואני עוצם את עיניי מראות. ואני מתפלל שמונה־עשרה בקול ואיני שומע את קולה. ואני מכה על לוח ליבי "אשמנו" ואיני יודע על מה. וחי מבולבלים. ואני עצמי מבולבל. ואיני מספר לאיש על הפגישה הזו. ואיני מדבר עם איש על־אודותיה. ואיני שואל וחוקר שום אדם, כף כי יודע אני, יודע היטב היכן שניהם גרים, כמה עוסקים; אבל קדחת ישמעו זאת ממני! לא יזכו שונאי לשמוע אותי מתלונן. אדם כזה הוא טוביה!...

משחוקק אני לדעת אם כולם כאלה או רק אני משוגע כזה? כי, למשל, קורה לפעמים... אדוני לא יצחק? קורה לפעמים שאני לובש בגדי שבת ויוצא אל תחנת הרכבת, מוכן ומזומן לנסוע שמה, אליהם. אני יודע היכן הם מתגוררים... וניגש אני אל הקופאי ומבקש כרטיס.

והוא שואל אותי:

- לאן?

ואני:

- ליהופיץ...

והוא אומר:

- אין עיר כזאת אצלנו.

ואני עונה לו:
- לא אשמתי היא זו...

ואני חוזר הביתה, פושט את בגדי השבת וחוזר לעבודתי, אל הסוס-עגלה ואל חלבי-שמנת-חמאה. איך כתוב שם? איש לפועלו ואדם לעבודתו - החייט למיספריים והסנדלר למרצע...

זה נכון שאתה צוחק לי? ומה אמרתי לך? אני אפילו יודע את סיבת צחוקך. אתה חושב לך: "טוביה זה הוא באמת קצת חושם!"

לכן חושב אני כי עד כאן אומרים בשבת הגדול - מספיק היום עם הדיבורים... הייה לי בריא וחזק וכתוב מכתבים. רק למען השם אל תשכח את אשר ביקשתי ממך: להחריש ולא לעשות מזה סיפור! ואם ייצא לך לכתוב סיפורים, כתוב על אדם אחר, לא עליי. אותי תשכח כמו שכתוב: וישכחהו - נגמר טוביה החלבן!

סוף